

Poznań, 16.09.2022 r.

dr hab. Ewa Kaptur, prof. UAM
Instytut Filologii Polskiej
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Recenzja pracy doktorskiej **mgr Małgorzaty Kuśnierz**

Techniki terapeutyczne wspomagające rozwój mowy dzieci z zespołem Downa

napisanej pod kierunkiem dr hab. prof. UP Marty Korendo z Uniwersytetu Pedagogicznego
w Krakowie

1. Wybór problematyki badawczej

Na temat terapii logopedycznej dzieci z zespołem Downa powstało bardzo wiele opracowań, uwzględniających różne perspektywy badawcze. Sporo prac dotyczy rozwoju mowy dzieci z trisomią 21, który zawsze przedstawiany jest w opozycji do rozwoju mowy dzieci w normie intelektualnej. Do tej pory nie było chyba jednak tak obszernej rozprawy opisującej dynamikę i charakter pojawiania się poszczególnych głosek w systemie fonetycznym dzieci z zD. Na pewno zaś nie ma dysertacji, w której przedstawiono techniki wspierające rozwój mowy, jakimi są stosowane przez terapeutów metody krakowskiej Gesty Artykulacyjne i Manualne Torowanie Głosek®.

Recenzowana praca uzupełnia więc stan badań nad rozwojem mowy dzieci z zD o wybrane techniki terapeutyczne. Tematyka pracy została więc wybrana bardzo celnie. Przedstawiona rozprawa ze względu na podejmowaną problematykę sytuuje się w obszarze badań lingwistycznych. Może jednak być także przydatna w naukach pedagogicznych, szczególnie w pedagogice specjalnej.

2. Kompozycja rozprawy

Praca składa się z sześciu rozdziałów: 1) *Zespół Downa*, 2) *Wybrane techniki terapeutyczne w pracy z dzieckiem z zespołem Downa*, 3) *Przedmiot i cel pracy*, 4) *Założenia*

metodologiczne, 5) *Terapia logopedyczna dziecka z zespołem Downa – badania własne*, 6) *Wnioski z przeprowadzonych badań*, a także Wstępu (który nie został uwzględniony w spisie treści), Bibliografii i Spisu tabel.

Wydaje się, że zaproponowany przez Doktorantkę podział można byłoby ująć zdecydowanie bardziej syntetycznie. W pierwszej części można byłoby zawrzeć informacje na temat zespołu Downa oraz wybranych technik terapeutycznych stosowanych w pracy z dzieckiem z tym zespołem genetycznym, w drugim przedstawić założenia metodologiczne, przedmiot i cel pracy, a w trzeciej, praktycznej części, przedstawić stan badań własnych.

We Wstępie Pani Małgorzata Kuśnierz podkreśla, że „dysertacja jest podsumowaniem wieloletnich badań nad nabywaniem systemu językowego, a w szczególności podsystemu fonetyczno-fonologicznego przez dzieci z zespołem Downa z wykorzystaniem wybranych technik metody krakowskiej” (s. 5). Może warto byłoby w wersji przygotowywanej do druku informację o metodzie krakowskiej zawrzeć także w tytule (w podtytule?) pracy. Autorka dysertacji zaznacza, iż przedmiotem jej badań będą dwie wybrane metody stosowane przez terapeutów, tj. Gesty Artykulacyjne i Manualne Torowanie Głosek®, które do tej pory nie doczekały się tak szczegółowego omówienia. Szczególnie ta ostatnia metoda wzbudza wiele kontrowersji wśród terapeutów pracujących z dziećmi, dlatego cieszy jej wnikliwa analiza zaproponowana przez Panią Kuśnierz.

Doktorantka w części wstępnej zwięźle omawia zawartość pracy, skupiając się na jej najważniejszych częściach. Nawiązuje też do celu pracy, którym jest wypełnienie pewnego rodzaju luki w literaturze, odnoszącej się do technik wspomagających nabywanie systemu fonetyczno-fonologicznego przez dzieci z trisomią 21.

Pierwszy rozdział pracy (s. 7-33) w całości poświęcony jest charakterystyce zespołu Downa. Autorka przytacza definicję zespołu, przedstawia historię jego nazwy (zmiana jednostki chorobowej z *idiotyizmu mongolskiego* na *zespół Downa*), podaje częstość występowania trisomii 21, omawia przyczyny powstania syndromu Downa. Szczególnie interesująca jest część dotycząca zaburzeń strukturalnych i funkcjonalnych ośrodkowego układu nerwowego u osób z zD, uwzględniająca wpływ zauważonych nieprawidłowości anatomicznych i funkcjonalnych mózgu na trudności rozwojowe dziecka i jego kontakt z najbliższym otoczeniem.

Doktorantka szczegółowo też omawia cechy fenotypu oraz najczęściej występujące problemy zdrowotne u osób z tym zespołem. Ujęcie zebranego materiału w tabele ułatwia odbiór tekstu. W części opisowej podrozdziału *Wady narządów wewnętrznych i dysfunkcja*

zmysłów brakuje graficznego wyróżnienia (pogrubiona/podkreślona czcionka?) nazwy układu czy zmysłu, o którym jest mowa. Kolejny podrozdział, dotyczący rozwoju mowy, porządkuje stan wiedzy dostępny w dobrze opracowanej literaturze przedmiotu. W ostatniej części pierwszego rozdziału Doktorantka opisuje inne zaburzenia występujące u osób z trisomią 21. Ponieważ skupia się tylko na autyzmie, to tytuł tego podrozdziału należałoby zmodyfikować.

Drugi rozdział dysertacji (s. 34-60) w całości dotyczy wybranych technik terapeutycznych wykorzystywanych w pracy z dziećmi z zespołem Downa prowadzonych według założeń metody krakowskiej. Pani Małgorzata Kuśnierz opisuje wpływ języka na kształtowanie się funkcji poznawczych, odwołując się do badań m.in. Sapira i Whorfa, Chomskiego, Hymesa, Piageta, Tomasella i tym samym pokazując, że ma dobrą orientację w literaturze przedmiotu. Następnie dokładnie omawia programowanie języka jako jedną z technik metody krakowskiej, przedstawiając kolejne jej cztery etapy. Dużo uwagi poświęca kolejnym technikom, tj. Gestom Artykulacyjnym (GA) oraz Manualnemu Torowaniu Głosek® (MTG®), pokazując krok po kroku założenia technik oraz sposoby ich wykorzystania w terapii.

Osobny podrozdział dotyczy Symultaniczno-Sekwencyjnej Nauki Czytania®, która jest szeroko stosowana w terapii logopedycznej zarówno dzieci w normie rozwojowej, jak i z obniżoną normą intelektualną, w tym z zD. Przywrócony przez Jagodę Cieszyńską i Martę Korendo w nowoczesnym kształcie model sylabowej nauki czytania osadzono w szerokim kontekście poznawczym (dziecko jednocześnie ćwiczy umiejętności poznawcze takie jak, np.: porządkowanie świata od lewej do prawej, analizę i syntezę wzrokową i słuchową, umiejętność kategoryzowania, abstrahowania reguł). Zaletą opartego na neurobiologicznych badaniach sposobu nauki czytania jest to, że nawet użytkownicy języka, u których zdiagnozowano zaburzenia mowy spowodowane m.in. aberracją chromosomową są w stanie nauczyć się czytać, a tym samym nabyć kompetencje komunikacyjne. Pani Małgorzata Kuśnierz porządkuje stan wiedzy na temat opisywanej metody, przedstawia poszczególne etapy nauki od czytania symultanicznego obejmującego samogłoski, wyrażenia dźwiękonaśladowcze i rozpoznawanie globalne wyrazów do czytania sekwencyjnego zaczynającego się od czytania sylab otwartych, a kończącego się na samodzielnym czytaniu tekstów.

Ponadto w tym rozdziale Doktorantka wymienia i krótko opisuje pozostałe elementy metody krakowskiej, m.in. terapię słuchową, terapię funkcji wzrokowych, stymulację funkcji motorycznych, stymulację pamięci, ćwiczenia kategoryzacji, dziennik wydarzeń, logoterapię

W rozdziale *Przedmiot i cel badań* Autorka pracy formułuje trzy hipotezy badawcze: 1. Wczesne zastosowanie technik Gestów Artykulacyjnych i Manualnego Torowania Głosek® wpływa na tempo i jakość rozwoju mowy dzieci z zD; 2. Tempo nabywania umiejętności artykulacyjnych oraz ich jakość związana jest także z czasem poświęconym na nie przez rodziców dziecka poza gabinetem logopedycznym; 3. U dzieci z zD występują bardzo podobne, powtarzające się problemy artykulacyjne, które są następnie rozwijane w części praktycznej dysertacji.

Dwa ostatnie rozdziały pracy dotyczą opisu grupy badawczej i przedstawiają wyniki badań Autorki rozprawy. Na uznanie zasługuje fakt, iż badania prowadzone były w porządku linearnym i dotyczyły obserwacji grupy dzieci przebywającej na indywidualnej i grupowej terapii logopedycznej w latach 2015-2022. Autorka do analizy wybrała jedenaścioro dzieci uczestniczących w regularnej terapii logopedycznej, trwającej minimum przez 18 miesięcy. Były to dzieci w wieku od 5. do 30. miesiąca życia. Ponadto do badań włączyła czworo dzieci powyżej 2. roku życia, uczestniczących w terapii prowadzonej na co najmniej dwóch turnusach logopedycznych.

Ta część pracy jest najobszerniejsza (s. 69-229) i najbardziej interesująca. Opis terapii każdego dziecka przebiega według pewnego schematu: charakterystyka sylwetki dziecka, diagnoza, przebieg terapii oraz efekty w nabywaniu kompetencji fonetycznych. Każdorazowo Pani Kuśnierz zaznacza, która z metod (GA czy MTG®) była stosowana w terapii i jakie przyniosła efekty. Na końcu każdej prezentacji została zamieszczona tabela, w której zawarto rozwój kompetencji fonetycznych i leksykalnych danego dziecka. Takie podsumowanie znacznie ułatwia odbiór tekstu i porządkuje zebrany materiał badawczy.

W części końcowej Pani Kuśnierz potwierdziła wszystkie postawione przez siebie w pracy hipotezy. Ponadto podkreśliła, iż terapia logopedyczna dzieci z zD powinna rozpocząć się jak najwcześniej, najlepiej przed ukończeniem 6. miesiąca życia i być systematyczna i regularna. Stosowanie wczesnej nauki czytania z wykorzystaniem Symultaniczno-Sekwencyjnej Nauki Czytania® zaś w widoczny sposób pomogło dzieciom w artykulacji, podobnie jak ćwiczenia oparte na naśladownictwie.

3. Struktura, język i styl rozprawy

Układ i struktura pracy budzą pewne zastrzeżenia, które zawarto w poprzedniej części. Według Recenzentki dysertację można byłoby podzielić na przykład na 3 rozdziały – obecny

podział jest trochę zbyt szczegółowy i mylący czytelnika. Należałoby też podkreślić w tytule (podtytule) pracy, iż wybrane przez Panią Kuśnierz techniki terapeutyczne dotyczą tych, które są wykorzystywane w metodzie krakowskiej.

Doktorantka w dobrym stopniu opanowała technikę wywodu naukowego. Jej wykład jest zazwyczaj logiczny i precyzyjny (szczególnie w części praktycznej). Praca jest napisana dobrą polszczyzną, nie udało się jednak Autorce uniknąć błędów językowych, głównie składniowych i stylistycznych (np. s. 7, 9, 11, 12, 13, 15, 20, 24, 35, 37, 54, 122, 145, 154, 155, 158).

Przedstawiony do recenzji tekst został przygotowany starannie – drobne błędy w zakresie stosowania czcionki prostej czy pochyłej, czy brak justowania tekstu nie umniejszają rangi pracy (w tekście głównym i w bibliografii).

Autorka prawidłowo opracowała przypisy oraz odsyłacze. W bardzo wielu miejscach tekstu niestety brakowało numerów stron, na które powołuje się Doktorantka. W pracy należy ujednoczyć też zapis terminów polskojęzycznych oraz obcojęzycznych – kursywa?.

Zgromadzone bardzo starannie piśmiennictwo liczy około 250 pozycji, w tym 82 artykuły obcojęzyczne. Nie wszystkie jednak pozycje zostały potwierdzone w tekście rozprawy.

4. Konkluzja

Rozprawa mgr Małgorzaty Kuśnierz pt. *Techniki terapeutyczne wspomagające rozwój mowy dzieci z zespołem Downa* jest dużym osiągnięciem badawczym Autorki.

Po pewnych, wymienionych wcześniej w recenzji poprawkach (dotyczących zwłaszcza kompozycji) i uzupełnieniach (zwłaszcza w zakresie podawania stron), rozprawa powinna ukazać się drukiem. Uwagi krytyczne w niczym nie umniejszają wartości przedstawionej dysertacji, jedynie mogą stanowić zachętę do dalszej, pogłębionej pracy.

Recenzowana praca spełnia wszystkie rygory stawiane rozprawom doktorskim. Z całym przekonaniem stawiam wniosek o dopuszczenie mgr Małgorzaty Kuśnierz do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Ewa Kaptur